

Sejrherrernes historie. Niall Fergusons ideologiske forvriddning af civilisationshistorien.

Skrevet af: **Curt Sørensen** | Offentliggjort: 15. december 2014

Historikeren Niall Ferguson har i sin bog *Civilisation. Vesten og Resten*, København: Cepos 2014 (eng. udg. 2011) sat sig en særdeles omfattende opgave, nemlig den, at give en fremstilling og fortolkning af Europas og verdens udviklingshistorie fra slutningen af det 15. århundrede og frem til i dag. På blot 346 sider (+ noter og litteraturliste) mener han at kunne afsløre for os hele sandheden om vestens og verdens udvikling. Det kan han naturligvis ikke.

Niall Ferguson er den nye stjerne på firmamentet, proklameret af *Time Magazine* som en af de mest indflydelsesrige tænkere i nutiden. Han har da også gjort en strålende karriere fra student i Oxford, hvor han kom i modsætningsforhold til sine venstreorienterede studenterkammerater, til professor ved Harvard University og regelmæssig gæst på CNN og i Fox News. Politisk har han støttet både Margareth Thatcher, MacCain, og Mitt Romney, forsvaret USA's invasion i Irak og plæderet for en endnu mere vidtgående aggressiv amerikansk udenrigspolitik.^[1] Han har endda tilsluttet sig den ekstreme højrefløjs Eurabia-tese.^[2] Han er højrefløjens darling, men han er ikke nogen konservativ.^[3] Han er liberalist og forfægter den liberale evolutionisme. Han spænder også over et vidt felt. Han er belæst og intelligent og med en stor produktion bag sig.^[4] Ferguson dementerer myten om at højrefløjen nødvendigvis er ubegavet. Men han har en svaghed for smarte, hurtige formuleringer, han undviger i det foreliggende værk mere seriøse, dybtgående diskussioner og han er indvævet i tidens dominerende ideologi. Han er selv en af dens fornemste protagonister.

Fergusons angivne problemstilling i *Civilization* er spørgsmålet om de nordvesteuropæiske staters udvikling og ekspansion fra slutningen af de 15. århundrede og fremefter, en udvikling som - hævder han - var fremkaldt "mere ved ord end ved sværd".^[5] Herved angiver han allerede i sin problemformulering sit fokus og sin begrænsning.^[6] Ferguson afviser videre en række alternative forklaringer, for eksempel teorier om brede kulturforskelle, og om klima og geografi.^[7] Men ikke mindst vender han sig mod imperialismeteoriske forklaringer. Han gør det dog her nemt for sig selv. Hans kritik retter sig ikke blot mod - som han tror - en leninistisk imperialismeteori i snæver forstand (en kritik som altid er populær på det amerikanske marked), men mod enhver teori der fokuserer på magt og interesser som forklaringsfaktorer.^[8] Dette er imidlertid en selvvalgt afskærmning der skævdrejer hele hans analyse.

Ferguson foreslår et helt andet fokus, nemlig 'institutioner'. Årsager til og elementer i det vestlige 'take off' og efterfølgende ekspansion var ifølge Ferguson et sæt af 'institutioner' forstået som regler, ideer og hermed sammenhængende adfærdsmønstre. Afgørende for det vestlige spring fremefter og den efterfølgende globale ekspansion var ifølge Ferguson seks institutionskomplekser, eller 'killer apps' som han med en smart formulering fra computersproget kalder det, nemlig konkurrence, videnskab, ejendomsret, lægevidenskab, forbrugersamfund og arbejdetik.^[9] Det var disse institutioner der bragte Vesten fremad og omvendt fravær eller mangelfuld udvikling af disse der forhindrede en sådan udvikling i 'Resten'.^[10]

I de efterfølgende seks kapitler behandler han så hvert af disse institutionskomplekser. I kapitel 1 tegnes billedet af et Vesten karakteriseret ved konkurrence, opsplittet hed, åbenhed og handel kontra et Østen karakteriseret ved despoti og lukkethed. Overraskende indrømmer han dog, at der f.eks. i det osmanniske imperium ikke var nogen mangel på konkurrence og moderne forskning. Og vi kan tilføje, at der også var en udbredt forekomst af handel og konkurrence i både Indien og Kina.

[11]. Der har derimod vitterlig, som han påpeger, været store imperier i Østen, men de var sandelig heller ikke aldeles fraværende i Vesten, f.eks. Karl den Stores Rige eller Karl den V's Habsburg imperium Og såvel portugiserne, spanierne, hollænderne, som franskmændene og englænderne byggede som bekendt store imperier, men i bølger af maritim båret global ekspansion, en ekspansion der bestemt ikke var så glat forløbende og fredelig som fremstillet hos Landes, Hall og Ferguson.

I kapitel 2 behandler Ferguson den anden store 'killer app', videnskaben. Igen må han dog indrømme den tidlige forekomst af videnskabelige opdagelser i såvel den muslimske verden som i Kina. [12]. Ikke desto mindre hævder han konkluderende og med stor skråsikkerhed at "den videnskabelige revolution efter en hvilken som helst videnskabelig målestok (var) **aldeles** (min fremhævelse, CS) eurocentrisk." [13] Niall Fergusons etnocentrisk drejede praleri her i 2014 virker underlig gammeldags, en tilbagevenden til et for længst overstået stadium i den videnskabelige forskning på feltet, men sikkert i overensstemmelse med udviklingen i vores nutid af nye fordomme, holdninger og opfattelser. Hadet mod 'de andre' og selvovervurderingen er igen slået igennem. Hvad det betyder kender vi kun alt for godt fra Europas egen historie.

I kapitel 3 fremhæves *ejendomsretten* som den store fremdrivende faktor i den vestlige civilisations udvikling. Kapitlet indledes med en hyldest til John Locke. 'Frihed' var for John Locke noget ganske særligt og det vigtigste formål for samfundsdannelsen var for Locke bevarelsen af ejendom. [14]Hvorledes Locke kunne forene denne højstemte frihedslyrik med sit samtidige forsvar for slaveri forbliver en gåde. Ferguson nævner lige akkurat, at Locke forsvarede slaveriet, men finder åbenbart ikke dette spor problematisk.[15] Generelt synes Ferguson ikke at ænse, at John Locke i grunden slet ikke var demokrat. Ferguson ligger i det hele taget under for tidens sammenblanding af 'demokrati' og 'liberalisme'. Men i størstedelen af sit historiske forløb var liberalismen faktisk antidemokratisk. Liberalismen, der teoretisk ynder at fremstille sig selv som én lang historisk succession af ædle noble tænkere, der filosoferede frem og tilbage om rettigheder og retfærdighed, gik i den faktiske historiske udvikling ind for slaveri, intendantursystem, kolonial undertrykkelse, og bekæmpede arbejdernes rettigheder og den almindelig valgret. [16]Mange liberalister gik i mellemkrigsårene også over til eller støttede fascismen.[17]Men det er ikke den historie vi hører i disse dage.

Lyrikken topper i afsnittet om den amerikanske revolution, "den mest vellykkede revolution, der nogensinde har fundet sted i frihedens navn" og med en forfatning som var "det mest imponerende stykke politisk institutionsarbejde i verdenshistorien". [18] Ferguson forbigår helt de sociale spændinger i processen, elementerne af sociale konflikter og undertrykkelse og den hvide overklasses succesrige manøvrer for at sikre sin position og sine privilegier i den nydannede, unge republik. [19] NF fremhæver dog forekomsten af slaveriet som et paradoks, men påpeger, at dette var endnu værre i Sydamerika. Og først og fremmest var ejendomsretten mere spredt i Nordamerika.[20]

I kapitel 4 behandles den moderne lægevidenskab "verdens mest bemærkelsesværdige dræber app". [21] Lægevidenskabens forbedrede forholdene ikke blot i Vesten, men også i kolonierne. [22] Det er imidlertid et meget mærkeligt kapitel 4. Pludselig indskydes i beretningen om lægevidenskabens udbredelse nogle polemiske afsnit om den franske revolution, om den preussiske militærteoretiker Clausewitz og Napoleon og om 1848 revolutionerne. [23]Det mest opsigtsvækkende er imidlertid de afsluttende afsnit om den tyske kolonialismes folkemord i tysk Sydvestafrika før 1. Verdenskrig, om massedrabene i belgisk Congo samt racehygiejnens dystre filosofi og praksis. Med ét toner der frem i Niall Fergusons ellers så glade, optimistiske fortælling et dystert tema og perspektiv.[24] Måske er moderniteten slet ikke så problemløst 'civiliserende' endda?

Kapitel 5 rummer en hyldest til den historiske forbrugsudvidelse og det moderne forbrugersamfund.

Den af Ferguson fremhævede stigning i materiel levestandard er ubestridelig og må kontrasteres til tidligere århundreders nød og elendighed.[25] Men Ferguson ser kun den positive side. Der er ingen tvivl, intet kritisk forbehold. Fortsatte store enklaver af fattigdom midt i den globale rigdom, voksende ulighed, social elendighed og udstødelse er åbenbart ikke et problem.[26] Ejheller fremmedgørelsen, den altgennemtrængende kommerialisering, opløsningen af de sociale bånd og den fremadskridende åndelige ensretning og forarmelse. [27] Han ser heller ikke her (men røber dog senere en vis bekymring) den stadigt skærpede modsætning mellem uhæmmet vækst og forbrug på den ene side og økologi og klima på den anden.[28] Der er intet i dette kapitel om andre store problemer så som forsyning med fødevarer og vand, byudvikling, eller mulige demografiske katastrofer. Til gengæld gør han meget ud af udviklingen i påklædningen! [29]

Endelig, i kapitel 6, behandler Ferguson den sidste af de af ham fremhævede 'killer apps', nemlig arbejdet. Nu ville det være vanskeligt for ham ligefrem at benægte, at der også har været arbejdet meget til andre tider og i andre civilisationer. Hans diskussion antager da også straks karakter af specielt en stillingtagen til Max Webers kendte tese om sammenhængen mellem den protestantiske etik og en særlig arbejdsomhed, en tese som Ferguson stort set tilslutter sig, dog ikke uden forbehold. [30] Men netop her er der i dag problemer: Europæerne, siger han, driver den af og går i øvrigt ikke i kirke. Religionen har mistet sit tag i befolkningerne.[31] Amerikanerne arbejder nok og hengiver sig til megen religiøs retorik og en masse religiøse aktiviteter, men religionen er dog her blevet til underholdning. Kristendommen fremtræder i det moderne USA som en 'forbrugerkristendom'. [32] I dag er den kapitalistisk foretagsomhed først og fremmest at finde i Kina. Et paradoks Ferguson så løser ved at hævde, at en voksende bestanddel af Kinas befolkning er ved at blive kristne!

Men heller ikke det er uproblematisk. Ferguson er tydeligt bekymret over konkurrencen fra det opstigende Kina, og omvendt reflekterer han under inddragelse af Gibbons klassiker om 'Romerrigets Opstigen og Fald' over risikoen for et sammenbrud af den vestlige civilisation. [33]

Man kan nu til Ferguson's generelle fremstilling og analyse for det første anføre, at der af de af ham anførte institutionskomplekser ('killer apps' i hans terminologi) ikke er én som ikke også er forekommet i andre dele af verden. Det indrømmer han delvist selv og dette er også vel dokumenteret i den moderne forskning på feltet. [34] Ferguson kan så selvfølgelig hæve, at der i Vesten forelå en helt særegen *konstellation* af alle disse faktorer på én gang. Det er så vidt jeg kan se også det han gør. Men derved nærmer han sig også det tautologiske: 'Vestlig udvikling', lykkedes bedst i Vesten. Når man definerer 'udvikling' som han gør det er det ikke så mærkeligt, at han når til den konklusion, at 'udviklingen' lykkedes bedst i Vesten.

Det andet problem her er det, at han simpelthen ikke giver nogen forklaring på hvorledes dette vestlige kompleks egentlig er opstået. Det store 'hvorfor' er ubesvaret. Ej heller forklarer han nærmere de efterfølgende udviklingsforløb endsige varianterne her. Men sådanne forskellige forløb var der, også i Europa.[35] Det oprindelige 'take off' og de i øvrigt forskellige udviklingsforløb tilbagestår uforklærede. Denne grundbrist hænger sammen med hans konstante sammenblanding af beskrivelse og forklaring, årsager, forløb og konsekvenser. Store dele af det han tror er en forklaring, er blot en beskrivelse.

Fergusons afmagt når det gælder forklaring hænger tydeligvis også sammen med hans ensidige fokus på ideernes rolle og omvendt tilbagevendende nedprioritering af betydningen af interesser og magt i udviklingsforløbene. Franskmandene valgte Rousseau frem for Locke, hvilket blev fatalt, den amerikanske revolution var stor fordi den var inspireret af John Locke, 1848-revolutionerne var de intellektuelles værk, den russiske revolution var en fiks ide hos Lenin o.s.v.[36]

I det hele taget er Fergusons fremstilling præget af betydelig hastværk og manglende dybdegang,

som det jo nødvendigvis må være tilfældet, når man vil skrive historien om hele Vestens og verdens udvikling på blot 346 sider. Han skøjter med flotte bemærkninger hen over enorme problemkomplekser hvor der for hvert område og problemstilling foreligger omfattende forskning og hvor meningene blandt forskere på feltet har været og er delte og hvor diskussionen stadig foregår: 'Vestens' oprindelse, de forskellige forløb i Vesten, forholdet mellem Vesten og den udviklingen i den øvrige verden, udviklingsforløb andre steder i verden, den franske revolution, den industrielle revolution, den russiske revolution, fascismen, krisen i trediverne, 1. og 2. verdenskrig, den kolde krig. Ingen af disse hver for sig omfattende problemkomplekser er reelt behandlet. Vi spises tilbagevendende af med overflade og retorik i stedet for seriøs diskussion.

På oplagte steder undviger Ferguson desuden en ellers oplagt stillingtagen til modstående opfattelser. For eksempel bliver Theodore von Laues ganske komplekse teori om vestliggørelse og tilpasning/modstand lagt død i en enkelt sætning hvor den reduceres til en primitiv imperialismeteori. [37], og Kenneth Pomeranz' vel gennemforskede og vel argumenterede bidrag til forskningen, et bidrag som udgør et vægtigt og dybtgående modstykke til Fergusons fortælling, affærdiges med en enkelt sætning. [38] Diskussionen udebliver simpelthen. Og det gør den hele tiden. Fergusons fremstilling fremstår som en stribe af statements. Han stiller brikkerne op, og stiller sig i positur, men han spiller ikke spillet.

Indtrykket af hastværk og overfladiskhed forstærkes ved de mange friskfyragtige, 'smarte' bemærkninger: Tolstoj "gav den som hellig mand", Freud forsøgte med sine teorier at "friste europæerne ud af kirkerne og ind i pornografien" og opfordrede os i øvrigt til at "svælge i" civilisationens ubehag, Max Weber fandt den protestantiske etik "så beundringsværdig" og "Marx selv var en frastødende person". [39] I stedet for en seriøs konfrontation og diskussion får vi TV professorens dumsmarte bemærkninger.

Man kan til sidst undre sig over selve det underliggende projekt: Sammenligningen af og 'dommen' over udviklingen i 'Vesten' og i 'Resten'. Hvorledes skal man overhovedet kunne foretage sådan en 'afvejning'? Hvad er 'målestokken'? Målestokken er for Ferguson tydeligvis det moderne amerikanske samfund og politiske system. Men igen savner man en selvkritisk distance. Ferguson er tilsyneladende helt ubekendt med den eksisterende kritik af også det amerikanske samfund. [40]

Mest slående er dog den sorgløse ubekymrethed om moderniteten: Det er rigtigt at 'udviklingen' generelt i store dele af verden har hævet den materielle levestandard og frembragt den moderne lægevidenskab, men den har sandelig også været præget af krige, fascisme, stalinisme, holocaust, tilbagevendende fremkomst af ulighed og fattigdom, en uendelighed af krige, en ny højrepopulisme og nye demografiske og økologiske dukkende op forude. Både den moderne stats- og nationsbygning og dybere liggende lidenskaber har afstedkommet omfattende katastrofer. Holocaust, siger den polske sociolog Zygmunt Baumann, var slet ikke som et billede på væggen som vi kan kigge på og notere os som en begivenhed der fandt sted en gang, men som nu heldigvis er overstået, men mere som set spejl som vi ser ind, et spejl hvor vi ser os selv og et truende potentiale i hele den moderne udvikling. [41] Og hvor en Baumann eller en Michael Mann har rettet blikket mod det truende potentiale i den moderne stats- og nationsbygning, der har andre forskere fremdraget risikoen for civilisationsbrud. [42] Problemerne er langt større, end Ferguson lader os forstå i sin jublende fortælling om Vestens udvikling.

Og så dog alligevel. Selv *han* synes at have sine tvivl. Der spores en uro, en bekymring der lejlighedsvis dukker op og gennembryder overfladefortællingens glade budskab: "Den vestlige civilisations farligste fjende var den selv", indrømmer han pludselig et sted. [43] Folkemordene i tysk Sydvestafrika før 1. verdenskrig og i Belgisk Congo samt efterfølgende raceforestillinger og dertil hørende praksisser vækker hans forfærdelse, [44] han er bekymret over konkurrencen mellem USA og Kina, han analogiserer til Gibbons beskrivelse af Romerrigetets fald og han taler om "civilisationen

som et komplekst sårbart system". [45] Men grundlæggende er hans store fortælling positiv, glad og idealiserende.

Neil Ferguson har lagt sig i slipstrømmen på en række værker, der er kommet gennem de senere årtier, værker som alle fortæller den store fortælling om Vestens succes og ret til at herske.[46] Der er mellem alle disse forskere, Landes, Hall, Jones, Fukuyama, Pinker og Ferguson, nogle slående fælles træk: De fokuserer gennemgående på ideer, regler og institutioner og underspiller elementerne af magt og interesser. Specielt bliver Vestens udviklingshistorie herunder idealiseret. De abstraherer fra eller nedvurderer udviklingsforløb i andre dele af verden. De vil ikke vide af andre relationer mellem centrum og periferi end velgørende diffusions relationer. De artikulerer også alle en evolutionistisk grundopfattelse.

Det er næppe tilfældigt. De er amerikanere eller englændere, og deres bøger er blevet rost til skyerne af det amerikanske akademiske establishment, den amerikanske magtelite og de amerikanske medier. De fortæller nemlig samstemmende, om end med noget forskellige vægtninger, den fortælling man gerne vil høre, fortællingen om Vestens storhed og ret til dominans. Det er sejrherrenes historie.

[1] Wikipedia

[2] Ferguson er gift med den kendte anti-Islamist Ayan Hirsi Ali

[3] Som f.eks. landsmanden John Gray, John Gray: *False Dawn*, London: Granta Books 2002, Det vil i det hele taget være instruktivt at konfrontere Fergusons liberalistiske evolutionisme og socialdarwinisme med John Gray's konservative pessimisme og skepsis. Såvel Ferguson som Gray kan så igen kritiseres ud fra en socialistisk position som forener en realistisk og kritisk vurdering af nutidens verden og dens historie med en vision om en anden og bedre verden

[4] Bla.a. *The Pity of War* om 1. Verdenskrig, som jeg personligt finder mest udfordrende og spændende, og de imperie-hyldende bøger, *Empire: How Britain Made the Modern World*, 2003, og *Colosus: The Rise and Fall of the American Empire*, 2004. Ferguson er vildt imponeret af imperier og magt og 'storhed' samtidig med at han paradoksalt nok i sin analyse i *Civilisation* tilbageviser betydningen heraf idet han fokuserer på institutioner , regler og ideer.

[5] Niall Ferguson: *Civilisation. Vesten og Resten*, København: Cepos 2014, p 17, se også p 20

[6] Niall Ferguson *Civilisation op.cit.*, p 17 og i det hele taget pp 17-31

[7] Niall Ferguson *Civilisation op.citt* , p 21

[8] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 28, pp 334-335

[9] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 25

[10] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 26, pp 334-335

[11] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* Civilisation p 12 . se også p 72. Se her videre f.eks. David Abernethy: *The Dynamics of Global Dominance*, Yale University Press 2000, William Blaut: *Eight Eurocentric Historians*, New York & London: Guilford Press 2000, Andre Gunder Frank: *ReOrient: Global Economy in the Asian Age*, Berkeley: University of California Press 1998, Kenneth Pomeranz: *The Great Divergence*, Princeton University Press 2000, Clive Ponting: *World History. A New Perspective*, London: Pimlico 2001 og R. Bin Wong: *China Transformed: Historical Change and the Limits of European Experience*, Ithaca: Cornell University Press 1997

[12] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 41, p 66. Se hvad dette angår også standardværket om Kinas ældgamle videnskabelige forspring og udvikling, J. Needham: *Science and Civilization in China*, vols. 1-4, Cambridge University Press 1954-1965, og Kenneth Pomeranz: *The Great Divergence*, Princeton University Press 2000, og for den muhammedanske verdens videnskabsudvikling Donald Hill & Ahmad Hassan: : *Islamic Technology*, Cambridge University Press 1992, samt mere generelt Clive Ponting: *World History. A New Perspective*, London: Pimlico 2001..

[13] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 82

[14] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 124

[15] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 150

[16] Anthony Arblaster: *The Rise and Decline of Western Liberalism*, Oxford: Blackwell 1984, Pieter Judson: *Exclusive Revolutionaries. Liberal Politics, Social Experience, and National Identity in the Austrian Empire, 1848-1914*, University of Michigan Press 1996, , C.B Macperson: *The Life and Times of Liberal Democracy*, Oxford University Press 1977, Dominique Losurdo: *Liberalism. A Counter History*, London: Verso 2011, James Sheehan: *German Liberalism in the Nineteenth Century*, University of Chicago Press 1978, Ellen Meiksins Wood: *The Pristine Culture of Capitalism*, London: Verso 1991,

[17] Martin Blinkhorn: *Fascism and the Right in Europe 1919-1945*, Essex: Pearson 2000 , Robert Paxton: *Anatomie des Fascismus*, München: Deutsche Verlagsanstalt 2006, Curt Sørensen. *Stat, Nation Klasse*, Bind II, København: Frydenlund 2013, kapitlerne I og II

[18] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* Civilisation p 132 og p 143

[19] Se den klassiske afsløring af den amerikanske mytologi her, Charles A. Beard: *An Economic Interpretation of the Constitution of the United States*, New York: The Free Press 1986 og for en senere analyse, Howard Zinn: *A People's History of the United States*, New York: Harper Perennial 1990, kapitel 5. Zinn's kritiske værk om USA's historie blev begejstret modtaget af unge amerikanske studenter ved LA, Stanford University og Berkeley University, men er mig bekendt aldrig blevet ænset i den danske debat

- [20] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 153
- [21] Niall Ferguson *Civilisation op.cit*, p 162
- [22] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , pp 162 ff, pp 184-191.
- [23] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , pp 165-175, pp 173 -178, pp 178-179
- [24] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , pp 192-201, pp 205 ff
- [25] Angus Maddison: *The World Economy. A Millennial Perspective*, Paris: OECD 2001,. Se videre for de tilbagevendende tilfælde af hungersnød samt de mange sygdomme i Europa, Clive Ponting: *A Green History of the World*, London: Penguin 1991, kapitlerne 6, 11 og 12 og Eugen Weber: *A Modern History of Europe*, New York: Norton & Comp. 1971, kapitlerne 5 og 8,
- [26] Se derimod f.eks. David Harvey: *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford University Press 2005, Branko Milanovic: *Worlds Apart. Measuring International and Global Inequality*, Princeton University Press 2005 og Robert Hunter Wade: "Is Globalization Reducing Poverty and Inequality", *World Development* , vol 32, no. 4, 2004
- [27] Benjamin Barber: *Jihad vs. McWorld*, New York: Ballantine Books, 2001, John Gray: *False Dawn. The Delusions of Global Capitalism*, London: Granta Books 2002, David Harvey: *The Condition of Postmodernity*, Oxford: Blackwell 1990
- [28] Se bemærkningerne i Niall Ferguson *Civilisation op. cit.* p 312. Se videre for problematikken Kevin Anderson & Alice Bows: " A New Paradigm for Climate Change", *Nature Climate Change*, 28 August 2012, John Bellamy Foster: *The Ecological Rift. Capitalism's War on the Earth*, New York: Monthly Review Press 2011, Naomi Klein: *This Changes Everything: Capitalism vs the Climate*, New York: Simon & Shuster 2014 , J.R. McNeill: *Something New Under the Sun. An Environmental History of the Twentieth Century World*, New York: Norton & Comp. 2001, og Clive Ponting: *A Green History of the World*, London: Penguin 1992
- [29] Niall Ferguson *Civilisation op.cit*, pp 237 ff, pp 258 ff, pp 270ff
- [30] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , pp 281-282, Max Weber: *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus* (1904-06), Münche/Hamburg: Taschenbuch 1965
- [31] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 284
- [32] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , pp 296-297
- [33] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , pp 276 ff, pp 319 ff, pp 343ff

[34] David Abernethy: *The Dynamics of Global Dominance*, Yale University Press 2000, William Blaut: *Eight Eurocentric Historians*, New York & London: Guilford Press 2000, Andre Gunder Frank: *ReOrient: Global Economy in the Asian Age*, Berkeley: University of California Press 1998, Kenneth Pomeranz: *The Great Divergence*, Princeton University Press 2000, Clive Ponting: *World History. A New Perspective*, London: Pimlico 2001 og R. Bin Wong: *China Transformed: Historical Change and the Limits of European Experience*, Ithaca: Cornell University Press 1997

[35] Barrington Moore: *Social Origins of Dictatorship and Democracy. Lord and Peasant in the Making of the Modern World*, London: Penguin 1969, Jenö Szücs: "Three Historical Regions of Europe" i John Keane (ed.): *Civil Society and the State*, London: Verso 1988, Curt Sørensen: *Stat, Nation, Klasse*, Bnd. I-III; København: Frydenlund 2012-2014, Charles Tilly: *Coercion, Capital and European States, AD 990-1992*, Cambridge Mass.: Blackwell 1992

[36] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 132, p 170, p 178, p 245

[37] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 20, note 19

[38] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 324. Se videre for von Laue og for Pomeranz, Theodore von Laue: *The World Revolution of Westernization. The Twentieth Century in Global Perspective*, Oxford University Press 1987, og Kenneth Pomeranz: *The Great Divergence*, Princeton University Press 2000

[39] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 289, p 291, p 344, p 224

[40] Fra skikkelser som Wright Mills, Bachrach & Baratz og Howard Zinn, går der en lang kritisk/selvkritisk tradition frem til navne som Valdas Anelauskas, Andrew Bacevich,, Benjamin Barber, William Blum, Chalmers Johnson, Noam Chomsky, John Gray, Michel Parenti og Kevin Phillips. Ferguson behøver naturligvis ikke at være enig i denne kritik, som i øvrigt er fremført over et bredt felt og artikulerende flere forskellige politiske opfattelser, men Ferguson lader simpelthen som om kritiske vurderinger af det moderne USA slet ikke eksisterer, og som om der i det hele taget intet som helst er at kritisere ved det moderne USA (undtagen netop at det ikke optræder stærkt og aggressivt nok)

[41] Zygmunt Bauman: *Modernity and the Holocaust*, Cambridge: Polity Press 1991

[42] Zygmunt Baumann *Modernity and the Holocaust op.cit.*, Frank Chalk & Kurt Jonassohn: *The History and Sociology of Genocide*, Yale University Press 1990, Robert Gellately & Ben Kiernan (eds.): *The Specter of Genocide. Mass Murder in Historical Perspective*, Cambridge University Press 2003, Michael Mann: *The Dark Side of Democracy. Explaining Ethnic Cleansing*, Cambridge University Press 2005, Arno Mayer: *Why Did the Heavens Not Darken? The Final Solution in History*, London: Verso 1990, Norman Naimark: *Fires of Hatred. Ethnic Cleansing in the Twentieth-Century Europe*, Harvard University Press 2001

[43] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , p 198

[44] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , pp 192-211

[45] Niall Ferguson *Civilisation op.cit* , pp 376 ff , pp 319-323, pp 333 ff

[46] Francis Fukuyama: *The End of History and the Last Man*, New York: Free Press 1992, Niall Ferguson: *Civilisation. Vesten og Resten*, København: Cepos 2014, (eng.ed. 2011), John Hall: *Powers and Liberties: The Causes and Consequences of the Rise of the West*, Oxford: Blackwell 1985, Eric Jones: *The European Miracle*, Cambridge: Cambridge University Press 1981, David Landes: *The Wealth and Poverty of Nations: Why Some Are So Rich and Some So Poor*, London: Abacus 1998, og Stephen Pinker: *The Better Angels of Our Nature* New York: Penguin Books 2012 . Den meget celebrerede Steven Pinker mobiliserer endda en imponerende statistik for at 'bevise' at verden er blevet mere fredelig i århundreders løb og at 'det liberale demokrati' , - som også for ham er historiens endemål - har været undervejs i en fremadskridende bevægelse siden forhistorisk tid. Det kan imidlertid påvises, at hvis man udregner det forholdsmæssig antal af døde i krige og masse mord i århundrede for århundrede (i stedet for i relation til 'begivenheder' som Pinker gør det), så kommer man til det stik modsatte resultat. I øvrigt hviler Pinkers og andres statistikker her på særdeles usikre grundlag og megen spekulation. Men selve anstrengelsen for at 'påvise' den vestlige civilisations og 'det liberale demokratis' uundgåelighed er symptomatisk og gennemgående i alle de nævnte fremstillinger. Udgangen på den kolde krig synes at have frembragt en triumfalisme og en hybris som synes at være grænseløs og uanfæget af nutidens alvorlige ophobning af problemer.